

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

CAHİT DEMİREL – TÜRKİYE

(Başvuru no. 18623/03)

KARAR

STRAZBURG

7 Temmuz 2009

İşbu karar AİHS'nin 44/2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

USUL

T.C. vatandaşı Cahit Demirel ("başvuran") tarafından Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, 29 Nisan 2003 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - AİHS) 34. maddesi uyarınca yapılan 18623/03 numaralı başvuru sonucu bu dava görülmektedir.

Başvuran, Diyarbakır Barosu avukatlarından M. Beştaş ve M. Beştaş tarafından temsil edilmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

Başvuran 1972 doğumludur ve Batman'da ikamet etmektedir.

1 Nisan 1996 tarihinde, başvuran Batman'dan ayrılmakta olduğu sırada jandarmalar tarafından yakalanmıştır. Başvuran daha sonra yasadışı bir örgüt olan PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi) faaliyetlerinde yer aldığı şüphesiyle Batman Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'ne teslim edilmiştir.

18 Nisan 1996 tarihinde, başvuran Batman Cumhuriyet Savcısı ve Batman Sulh Ceza Mahkemesi hakimi önüne çıkarılmıştır. Hakim başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

Belirli olmayan bir tarihte, Batman Cumhuriyet Savcısı görevsizlik kararı vermiş ve dava dosyasını Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcılığı'na göndermiştir.

22 Mayıs 1996 tarihinde, Cumhuriyet Savcısı, diğer kişilerle birlikte başvuran hakkında, eski Ceza Kanunu'nun 168/2 maddesi uyarınca, PKK örgütüne üyelik suçlaması ile dava açmıştır.

30 Temmuz 1996 tarihinde, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, davanın esasına ilişkin ilk duruşmayı düzenlemiştir.

25 Aralık 2001 tarihinde, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Dördüncü Dairesi başvuranı iddia makamının talebi doğrultusunda mahkum etmiş ve on iki yıl altı ay hapis cezasına çarptırmıştır.

Yargılama süresince, başvuran ve temsilcisi birçok kez başvuranın serbest bırakılması talebinde bulunmuşlardır. Düzenlenen her duruşmanın sonunda, Devlet Güvenlik Mahkemesi, suçun niteliğini, delillerin durumunu ve dava dosyasının içeriğini göz önünde bulundurarak başvuranın taleplerini reddetmiştir.

9 Ekim 2002 tarihinde, Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Dava dosyası daha sonra Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne iade edilmiştir.

13 Mayıs 2003 tarihinde, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

23 Mart 2004 tarihinde, Devlet Güvenlik Mahkemesi, başvuranı bir kez daha eski Ceza Kanunu'nun 168/2 maddesi uyarınca mahkum etmiş ve on iki yıl altı ay hapis cezasına çarptırmıştır.

19 Ekim 2004 tarihinde, Yargıtay, 23 Mart 2004 tarihli kararı bozmuştur.

30 Haziran 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve devlet güvenlik mahkemelerinin kaldırılmasına yönelik olan 16 Haziran 2004 tarihli 5190 sayılı Kanun uyarınca, başvuran hakkındaki dava Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmeye başlanmıştır.

2 Mayıs 2005 tarihinde, Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, Ceza Kanunu'nun 102. maddesi'nde öngörülen kanuni zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle başvuran hakkındaki davanın düşmesine karar vermiştir. Davanın düşmesi kararı, başvuran ve Cumhuriyet Savcısı tarafından karara itiraz edilmemesi üzerine kesinleşmiştir.

HUKUK

I. KABULEDİLEBİLİRLİK

AİHS'nin 35. maddesinin 3. paragrafı çerçevesinde başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydeden AİHM, ayrıca, başvurunun diğer koşullar açısından incelendiğinde de kabuledilemezlik unsuru taşımadığını tespit etmiştir. Bu nedenle başvuru kabuledilebilir niteliktedir.

II. AİHS'NİN 5. MADDESİNE YÖNELİK İHLAL İDDİALARI

Başvuran, AİHS'nin 5/3 maddesi uyarınca aşırı uzunlukta süreyle tutuklu bulundurulduğu konusunda şikayetçi olmuştur. AİHS'nin 5/4 maddesine dayanarak tutukluluğunun devamına ilişkin ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı başvurulabilecek etkili bir iç hukuk yolunun mevcut olmadığı konusunda şikayetçi olmuştur.

A. AİHS'nin 5/3 maddesi

Hükümet, terörle ilgili bir suçla suçlanan başvuranın tutuklu bulundurulmasında hakiki kamu yararı olduğunu belirtmiştir. Tutukluluğunun ayrıca başka bir suç işlemesini, kaçmasını ve delilleri ortadan kaldırmasını önlemek amacıyla da gerekli olduğunu ileri sürmüştür.

Başvuran iddialarında ısrar etmiş ve Hükümet'in görüşlerine karşı çıkmıştır.

AİHM, göz önünde bulundurulacak süre hesaplanırken başvuranın çeşitli ve birbirini izleyen tutukluluk sürelerinin bir bütün olarak sayılması gerektiğini kaydetmiştir. Başvuranın tutukluluk süresinin makul olup olmadığını değerlendirirken, AİHM, AİHS'nin 5/3 maddesi uyarınca birikmiş tutukluluk sürelerinin toplu değerlendirmesini yapmalıdır (bkz., *Solmaz – Türkiye*, no. 27561/02). Dolayısıyla, başvuranın AİHS'nin 5/1 (a) maddesi uyarınca mahkumiyet sonrası hükümlülük süresini – yani 25 Aralık 2001 ve 9 Ekim 2002 tarihleri arasındaki süreyi – özgürlüğünden yoksun bırakıldığı toplam süreden çıkardıktan sonra, somut davada dikkate alınacak süre yaklaşık altı yıl dört aydır.

AİHM, ayrıca, dava dosyasındaki delillere dayanarak, Devlet Güvenlik Mahkemesinin başvuranın tutukluluğunu her duruşma sonunda gözden geçirdiğini kaydetmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemesi, her seferinde, “suçun niteliğini, delillerin durumunu ve dava dosyasının içeriğini göz önünde bulundurarak” gibi aynı kalıplaşmış ifadeleri kullanarak tutukluluğun uzatılması kararını vermiştir.

AİHM, genel olarak, “delillerin durumu” ifadesinin, ciddi suç göstergelerinin mevcudiyeti ve devamlılığı hususunda bir etken olabileceğini değerlendirmiştir. AİHM, ayrıca, başvuranın suçlandığı suçun ciddiyetini ve suçlu bulunması halinde çarptırılacağı cezanın ağırlığını kabul etmektedir. Bu hususta, AİHM, cezanın ağırlığının kaçma riskinin değerlendirilmesinde ilgili bir unsur olduğu konusunda hemfikirdir (bkz., *Getiren – Türkiye*, no. 10301/03, 22 Temmuz 2008). Ancak, AİHM, söz konusu davada, ne delillerin durumunun ne suçlamanın ciddiyetinin altı yıl dört aydan uzun tutukluluk süresini haklı çıkaracağı görüşündedir (bkz., *Mehmet Yavuz – Türkiye*, no. 47043/99, 24 Temmuz 2007).

Bu bağlamda, AİHM, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin, başvuranın serbest kalmasının, belli bir süre geçtikten sonra, özellikle de kovuşturmanın ileri safhalarında ne ölçüde risk oluşturacağını ortaya koymadığını gözlemlemiştir. Ayrıca, ilk derece mahkemesi, ülkeden çıkma yasağı veya kefaletle serbest bırakma gibi, başvuranın tutukluluğunun devamının dışında önleyici tedbirlerin uygulanmasını hiç göz önünde bulundurmamıştır (bkz., yukarıda anılan *Mehmet Yavuz*).

Yukarıda belirtilen değerlendirmeler, AİHM’nin, ilk derece mahkemesinin basmakalıp gerekçeleri göz önüne alındığında, başvuranın tutukluluk süresinin haklılığının ortaya konmadığı sonucuna varması için yeterlidir.

Dolayısıyla, AİHS’nin 5/3 maddesi ihlal edilmiştir.

B. AİHS’nin 5/4 maddesi

Hükümet, başvuranın AİHS’nin 5/4 maddesi uyarınca ileri sürdüğü iddialara ilişkin herhangi bir görüş sunmamıştır.

Başvuran iddialarında ısrar etmiştir.

AİHM, başlangıç olarak, başvuranın, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi önünde birçok kez serbest kalma talebinde bulunduğunu ve mahkemenin bu talepleri reddettiğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla, mahkemenin, başvuranın iddia edilen uzun süreli tutukluluğunu sona erdirmek ve bir AİHS ihlali iddiasını engellemek veya telafi etmek için fırsatı vardı (bkz., *Acunbay – Türkiye*, no. 61442/00 ve no. 61445/00, 31 Mayıs 2005; *Mehmet Şah Çelik – Türkiye*, no. 48545/99, 24 Temmuz 2007).

AİHM, ayrıca, eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 297-304 maddelerinde öngörülen ve başvurana tutukluluğunun devamı yönündeki kararlara itiraz etme hakkı veren hukuk yolunun, uygulamada düşük başarı ihtimali vaat ettiğini ve sanığa gerçek anlamda çekişmeli bir hukuk yolu sağlamadığını kaydetmiştir (bkz., *Koştı ve Diğerleri – Türkiye*, no. 74321/01, 3 Mayıs 2007; *Bağrıyanık – Türkiye*, no. 43256/04, 5 Haziran 2007; *Doğan Yalçın – Türkiye*, no. 15041/03, 19 Şubat 2008).

Somut davada, AİHM'nin geçmiş kararlarından sapmasını gerektirecek bir unsur mevcut değildir. AİHM, dolayısıyla, başvuranın AİHS'nin 5/4 maddesi dahilinde tutukluluğunun yasaya uygunluğuna ilişkin olarak başvurabileceği bir hukuk yolunun mevcut olmadığı kararına varmıştır.

Dolayısıyla, AİHS'nin 5/4 maddesi ihlal edilmiştir.

III. AİHS'NİN 6/1 MADDESİNE YÖNELİK İHLAL İDDİASI

Başvuran, hakkında başlatılan cezai yargılamanın süresi konusunda şikayetçi olmuştur. Başvuran bu şikayetini AİHS'nin 6/1 maddesine dayandırmıştır. Söz konusu maddenin ilgili kısmı şöyledir:

“Herkes, ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, ... görülmesini isteme hakkına sahiptir.”

Hükümet, somut dava koşullarında, cezai yargılama süresinin makul sürenin üzerinde sayılamayacağını ileri sürmüştür. Bu hususta, terörle ilgili suçlarla ilgili olarak yargılanmış olan sanık sayısına atıfta bulunmuştur. Hükümet, ayrıca, başvuranın ve diğer sanıkların, savunma ifadelerini sunmak üzere uzatma talep ederek yargılamanın süresinin uzamasında etkili olduklarını belirtmiştir.

Başvuran iddialarında ısrar etmiştir.

AİHM, dikkate alınması gereken sürenin, başvuranın yakalanıp gözaltına alındığı tarih olan 1 Nisan 1996'da başladığını ve Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi'nin kovuşturmayı durdurma kararı aldığı 2 Mayıs 2005 tarihinde sona erdiğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla, incelenmekte olan iki aşamalı yargılama süreci, dokuz yıl bir ay sürmüştür.

AİHM, yargılamanın süresinin makul olup olmadığının, davaya ilişkin olaylar ışığında ve davanın karmaşıklığı, başvuranın ve ilgili makamların tutumu kriterleri göz önünde tutularak değerlendirilmesi gerektiğini yinelemektedir (bkz., diğer pek çok kararın yanı sıra, *Pélissier ve Sassi – Fransa* [BD], 25444/94).

AİHM, bu başvurudaki konularla benzer konular ortaya koyan davalarda sıklıkla AİHS'nin 6/1 maddesinin ihlalini tespit etmiştir (bkz., örneğin, *Sertkaya – Türkiye*, no. 77113/01, 22 Haziran 2006; *Hasan Döner – Türkiye*, no. 53546/99, 20 Kasım 2007; *Uysal ve Osal – Türkiye*, no. 1206/03, 13 Aralık 2007).

Kendisine sunulan tüm verileri inceleyen AİHM, Hükümet tarafından somut başvuruda farklı bir sonuca varmasını sağlayacak bir olgu veya iddianın ortaya konmadığını değerlendirmiştir. Konuya ilişkin içtihadını göz önünde tutan AİHM, söz konusu davada yargılama süresinin fazlasıyla uzun olduğuna ve “makul süre” şartına uymadığına karar vermiştir.

Dolayısıyla, AİHS'nin 6/1 maddesi ihlal edilmiştir.

IV. AİHS'NİN 46. MADDESİNİN UYGULANMASI

AİHS'nin 46. maddesi şöyledir:

“1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkeme'nin kesinleşmiş kararlarına uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkeme'nin kesinleşmiş kararı, kararın uygulanmasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.”

AİHM, başlangıç olarak, 1 Ocak 2009 tarihine kadar, Türkiye aleyhine kesinleşmiş, başvuruların tutuklu yargılanma sürelerinin uzunluğunun temel hukuki sorunu teşkil ettiği ve AİHS'nin 5/3 maddesinin ihlalinin tespit edildiği 68 adet karar bulunduğunu gözlemlemiştir. AİHM, ayrıca, Türkiye aleyhindeki bazı kararlarda, başvuruların tutukluluklarının yasaya uygunluğuna ilişkin olarak başvurabilecekleri gerçek anlamda çekişmeli olan veya makul oranda başarı ihtimali sunan bir iç hukuk yolunun mevcut olmaması nedeniyle AİHS'nin 5/4 maddesinin ihlalinin de tespit etmiş olduğunu kaydetmiştir (bakınız yukarıda paragraf 32). Ayrıca, Türkiye aleyhine yapılmış, başvuruların tutukluluklarına ilişkin olarak AİHS'nin 5/3 veya 5/4 maddelerinin ihlalinin iddia ettiği 140'tan fazla başvuru, AİHM önünde halen incelenmektedir.

AİHM, ayrıca, Türkiye aleyhine verdiği ve 5/3 maddesinin ihlaline hükmettiği kararlarının neredeyse tümünde, yerel mahkemelerin “suçun niteliğini, delillerin durumunu ve dava dosyasının içeriğini göz önünde bulundurarak” gibi aynı kalıplaşmış ifadeleri kullanarak başvuranın tutukluluğunun uzatılması kararını vermiş olduğunu gözlemlemiştir (bkz, diğer pek çok kararın yanı sıra, *Dereci – Türkiye*, no. 77845/01, 24 Mayıs 2005; yukarıda anılan *Solmaz; Akyol – Türkiye*, no. 23438/02, 20 Eylül 2007). AİHM, ayrıca, mahkemelerin, ülkeden çıkma yasağı ve kefaletle salıverme gibi, Türk kanunlarının öngördüğü, tutukluluğun devamının dışındaki önleyici tedbirlerin uygulanmasını göz önünde bulundurmadığını tespit etmiştir (bkz., yukarıda anılan *Yavuz; Duyum – Türkiye*, no. 57963/00, 27 Mart 2007; yukarıda anılan *Getiren – Türkiye*). AİHM, defalarca, Türk hukukunda başvuruların AİHS'nin 5/4 maddesi kapsamında tutukluluklarının yasaya uygunluğuna ilişkin itirazda bulunabilecekleri bir hukuk yolunun mevcut olmadığını belirtmiştir.

Dolayısıyla, AİHM, somut davada tespit edilen AİHS'nin 5/3 ve 5/4 maddelerinin ihlallerinin, Türk ceza hukuku sisteminin yanlış işlemesinden ve Türk mevzuatının durumundan doğan yaygın ve sistematik sorunlardan kaynaklandığını değerlendirmiştir (bkz., *Kauczor – Polonya*, no. 45219/06, 3 Şubat 2009; *Gülmez – Türkiye*, no. 16330/02, 20 Mayıs 2008).

Bu bağlamda, AİHM'nin ihlal tespitinde bulunması durumunda, davalı Hükümet'in, AİHS'nin 46. maddesi uyarınca, sadece 41. madde uyarınca hükmedilen hakkaniyete uygun tazminatı ilgili kişilere ödemek yönünde değil; aynı zamanda AİHM tarafından tespit edilen ihlale son vermek ve zararları mümkün olduğunca telafi etmek amacıyla, Bakanlar Komitesi'nin denetimine tabi olarak, iç hukuk sisteminde kabul edeceği genel ve/veya, uygun olduğu ölçüde, bireysel tedbirleri belirlemek yönünde bir yasal yükümlülüğü olduğu yinelenmelidir. Davalı Hükümet, Bakanlar Komitesi'nin denetimine tabi olarak, AİHS'nin 46. maddesinde öngörülen yasal yükümlülüğünü yerine getirmede kullanacağı yolları - bu yolların AİHM'nin kararında ortaya konan sonuçlarla uyumlu olması şartıyla - seçmekte serbesttir (bkz., yukarıda anılan *Kauczor; Scozzari ve Giunta – İtalya* [BD], no. 39221/98 ve no. 41963/98).

Tespit ettiği sistematik durumu göz önünde bulunduran AİHM, özgürlük ve güvenlik hakkının, AİHS'nin 5/3 ve 5/4 maddelerinde ortaya konan güvencelerle uyumlu olarak, etkili bir şekilde korunmasını sağlamak amacıyla, mevcut kararın infazında ulusal düzeyde genel tedbirlerin alınması gerektiği görüşündedir.

V. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

AİHS'nin 41. maddesi şöyledir:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun bir surette tatminine hükmeder.”

A. Tazminat

Başvuran, 36.975 Türk Lirası (17.900 Euro) maddi tazminat ve 75.000 Türk Lirası (36.300 Euro) manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

Hükümet, bu taleplere karşı çıkmıştır.

Başvuran tarafından görüldüğü iddia edilen maddi zarar hususunda, AİHM başvuranın iddiasına ilişkin bir belge sunmadığını gözlemlemiş ve dolayısıyla söz konusu talebi reddetmiştir.

Ancak, AİHM, başvuranın tek başına ihlal tespitiyle telafi edilemeyecek ölçüde manevi zarar görmüş olduğunu kabul etmiştir. Dolayısıyla, AİHM, davaya ilişkin olayları dikkate alarak ve içtihadını göz önünde bulundurarak başvurana 7.000 Euro tazminat ödenmesine karar vermiştir.

B. Yargılama masraf ve giderleri

Başvuran, ayrıca, AİHM'de yapılan yargılama masraf ve giderlerine karşılık 16.850 Türk Lirası (8.154 Euro) talep etmiştir. Bu bağlamda, yasal temsilcisi tarafından yürütülmüş olan yirmi sekiz saatlik yasal çalışmayı gösteren iş cetveli ile masraflar ve giderler tablosu sunulmuştur.

Hükümet, sadece gerçekten yapılan masrafların ödenebileceğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, tüm yargılama masraf ve giderlerinin başvuran tarafından belgelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre, başvuran, ancak mahkeme masraflarının zorunlu olarak ve gerçekten yapıldığı ve miktarının makul olduğu kanıtlandığı takdirde mahkeme masraflarının ödenmesi hakkına sahiptir. Somut davada, elindeki belgeleri ve yukarıda belirtilen kriterleri göz önünde tutan AİHM, bu başlık altında 1.000 Euro ödenmesine karar vermiştir.

C. Gecikme faizi

Gecikme faizi Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı orana üç puanlık bir artış eklenerek belirlenecektir.

AİHM, BU GEREKÇELERE DAYANARAK, OYBİRLİĞİ İLE

1. Başvurunun kalan kısmının kabuledilebilir olduğuna;
 2. AİHS'nin 5/3 maddesinin ihlal edildiğine;
 3. AİHS'nin 5/4 maddesinin ihlal edildiğine;
 4. AİHS'nin 6/1 maddesinin ihlal edildiğine;
 5. a) AİHS'nin 44. maddesinin 2. paragrafı gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirası'na çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet tarafından başvurana aşağıdaki miktarların ödenmesine;
 - (i) 7.000 Euro (yedi bin Euro) manevi tazminat ile birlikte bu miktarın tabi olabileceği her türlü vergi;
 - (ii) 1.000 Euro (bin Euro) mahkeme masrafları ile birlikte bu miktarın tabi olabileceği her türlü vergi;b) Yukarıda belirtilen tutarlar üzerine, söz konusu üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;
 6. Başvuranın adil tatmine ilişkin diğer taleplerinin reddine karar vermiştir.
- İşbu karar İngilizce olarak hazırlanmış ve AİHM İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. paragrafları gereğince 7 Temmuz 2009 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Françoise Elens-Passos
Katip Yardımcısı

Françoise Tulkens
Başkan